

Hrabal, Milan, ed. *Jazyk, jímž porozumíš větru. Antologie lužicko-srbské poezie*. Praha: Protis, 2007. 220 s.

Literární překlad je velmi důležitým kulturním odvětvím, které umožňuje intelektuální výměnu a kulturní dialog mezi různými národy a jazykovými oblastmi. Antologie lužicko-srbské poezie s názvem *Jazyk, jímž porozumíš větru*,¹ která nyní vyšla v nakladatelství Protis, je nejen významným počinem literárním, ale také překladatelským (o překladatelských kvalitách publikace bude ještě řeč). Navíc je cennou výpovědí o tom, jak tito Polabští Slované žijí a myslí na počátku 21. století, poté co si prošli důležitými společenskými změnami v letech devadesátých. Pro toto etnikum, které nemá svůj stát, které postrádá větší města a čítá nyní podle odhadů 40 000 až 70 000 osob, je jazyk velmi důležitým identitotvorným prvkem.

Lužická srbština ale zdaleka nemá na různých ustláno. Dělí se navíc na dvě varianty – hornolužickou a dolnolužickou, ovšem v každodenní komunikaci mluví tímto jazykem hlavně starší generace. Vládní příspěvek pro Nadaci lužickosrbského národa, která podporuje jazykovou a kulturní emancipaci Srbů se každoročně zkracuje, saská vláda s odkazem na „nedostatek školáků“ zavřela v posledních letech několik lužicko-srbských škol (zde se snoubí lhostejnost německé vlády k potřebám menšiny s prostým faktem stárnutí obyvatelstva, které znamená, že se do škol hlásí méně a méně žáků, přičemž lužická srbština zůstává na německých školách volitelným předmětem). Mnoho mladých lidí odchází za prací do Německa, také literáti často píšou dvojjazyčně, protože se jim tím otevírá cesta na velký německý trh.

Milan Hrabal pojal knihu jako komplexní zprávu o životě a myšlení lužických Srbů a zachycuje jejich literární a myšlenkový vývoj od sedmdesátých let až do současnosti (v roce 1976 vyšla antologie *Vřesový zpěv*, na kterou tato sbírka navazuje). Hrabal je překladatel-amatér, který se ale psaní poezii věnuje již delší dobu a při překládání básní byl v těsném kontaktu s autory. Jak sám uvádí, v několika případech šla spolupráce tak daleko, že autor pod vlivem překladu upravil originál.² Hrabal se snažil být co nejvíce věrný předloze (vždy jedna báseň každého autora je uvedena zrcad-

¹ Název je odvozen podle úryvku z básně Kita Lorence *Tento obrat*.

² Týká se básní, byly původně jen v německém originále a které autoři následně přeložili do lužické srbštiny.

lově v lužické srbštině). I když je místy text poněkud kostrbatý a čtenář má dojem, že by si autor mohl dovolit více experimentovat se zachycením významu v češtině (na druhé straně se např. odvážně pustil do překladu akronymů), je celkový dojem velmi dobrý a některé básně, jako např. báseň „*Holoubek dvě bílé nožky má*“ od Kita Lorence nebo překlady básnických hříček od Měřany Cušcyny, jsou literárně mimořádně zdařilé.

Přejdeme-li konkrétně k obsahu sbírky a perspektivě jednotlivých autorů, jedná se o básnickou antologii, chronologicky řazenou podle toho, jak se dvanáct nejvýraznějších básnických postav od let sedmdesátých až do současnosti objevovalo na literární scéně. Všechny feministy a feministky také jistě potěší, že obě pohlaví jsou ve sbírce zastoupena rovnocenně. Najdeme v ní autora evropského formátu Kita Lorence, který zaujímá v knize privilegované místo, tak jeho žáky (Benedikt Dyrlich, Róza Domaš-čyna), ale i mladé začínající autory, kteří jsou podle Milana Hrabala příslibem do budoucna (Beata Nastickec). Jsou zde i autoři, kteří už netvoří, ale svým dílem přispěli k rozvoji lužicko-srbské poezie (např. Petr Thiemann, který se dnes živí jako filmař). Styl autorů je velmi různorodý: najdeme tam jazykově vybroušené básně Kita Lorenze, které si hrají se slovy a zároveň v sobě nesou hlubší význam, zlidovělé básně patriota Béno Gudára, uzavřené a intimní díla z pera Marjy Krawcec či rebelské básně odkrývající hlubiny ženské sexuality z dílny mladé básnířky Hajduk-Veljkovicowe.

Základní motivy sbírky jsou: střet mladé a staré generace, vystřízlivění ze svobody po pádu komunismu,³ obava z rozpouštění lužickosrbské identity v německé. To reflektuje např. báseň *Špek* od Béno Gudára: [...] Dneska když bič přestal bít/ a nemusíme s nikým výt/ v zákazech a ústrcích / teď zas máme obavy z té veliké svobody,/ že se všechno rozdrobí,/ že se studny zakalí,/ že uvadnou kořeny // především naší vinou...“ Občas se dostaví pocit, že lužickosrbská poezie tvoří tak trochu sama v sobě a pro sebe a nemá vlastně velká témata (frustrace z Německa se přeměnila na frustraci v sebe sama) a je těžké říci, nakolik je „povinné“ opěvování krás Lužice reklamním trikem, onou přidanou hodnotou, která básně lépe prodá na německém trhu. Upřímnost výpovědi ale nemůžeme vytýkat autorů srostlým s Lužicí, pro které je Lužice zdroj trvalé inspirace i pobavení: „Na mělkém kraji jezera / dneska všechno rybí chtění / si spolu vhrá-

³ Za časů NDR byly kulturní možnosti lužickosrbské populace ochráněny tzv. „Lužickosrbským zákonem“ z roku 1948, resp. 1950 a došlo k rozvoji literatury.

vá do těla/ svoje němé dáledění / Vprostřed slunce voda mlaská / nemá konce rybí láska [...].“ (Béno Gudár, *Letní svatba ryb*)

Kniha je vedle básní samotných doplněna o poutavou a poučnou předmluvou z pera sorabisty Leoše Šatavy, který zde nastiňuje kulturní a politický vývoj lužicko-srbského etnika od jeho úplného počátku až do současnosti, v druhé části se pak pokouší zhodnotit přínos autorů, jejichž díla jsou v publikaci zastoupena. Velmi cenné jsou poznámky k básním od překladatele a editora knihy Milana Hrabala, které vysvětlují realie, místa, postavy, zvyky či lingvistické hříčky, a někdy čtenářům objasňuje pozadí vzniku básní. Ty pak dostávají zcela nový význam– na první pohled poeticky hravá báseň *Zázračná proměna* s podtitulem *Co roste v lese lužickém?* od Kita Lorence odkazuje ve skutečnosti na těžbu hnědého uhlí ve Střední Lužici, kvůli které zanikají nejen lužické lesy, ale i celé vesnice. Vedle medailónků všech zastoupených básníků nechybí ani profil lužicko-srbské malířky Isy Bryccyny, jejíž ilustrace knihu doprovázejí.

Jak tedy zhodnotit stav, ve které se nachází lužicko-srbská literatura a společnost na prahu nového tisíciletí a jaké jsou její vyhlídky? Dále pak: jaký význam má překlad lužicko-srbské poezie v Čechách? A konečně: jak zasadit výbor lužicko-srbské poezie do středoevropského, potažmo celoevropského kulturního kontextu?

Lužická srbština je nám po slovenštině a polštině nejsrozumitelnější jazykem. S Lužicí jsme svázáni odjakživa (kdo dnes ví, že Svatá Ludmila byla Lužická Srbka?), Lužice byla po tři staletí součástí zemí Koruny české. O kulturní a intelektuální blízkosti mezi Čechami a Lužicí svědčí trvalá kulturní výměna, např. na půdě Lužického semináře⁴ na Malé Straně, mnoho z uveřejněných básní na Prahu a Čechy odkazuje (*Píseň lásky z Prahy, Pražský máj 2004* od Benedikta Dyrlicha, *Jiří Wolker* od Marje Krawcec). Důvodů pro to zajímat se o tuto menšinu, která se nachází bezprostředně u našich severních hranic, je tedy víc než dost. Překlady mají

⁴ Lužickosrbským seminářem prošla velká část lužickosrbské inteligence, působily zde také osobnosti jako Josef Dobrovský, Václav Hanka, Karel Jaromír Erben a Slovák Martin Hattala. V roce 1922 byl seminář zrušen s odůvodněním biskupa Schreiberera „ukončit panslavistické rejdy“. Po druhé světové válce Lužický seminář daroval stát Společnosti přátel Lužice, v letech 1945–55 seminář mohl opět sloužit jako lužickosrbská kolej. Poté byl zestátněn, ale úřady nechaly v historické budově působit unikátní Hórnikovu lužickosrbskou knihovnu, kde se konaly přednášky i kulturní akce. V roce 2002 byla zasažen povodní a Hórnikova knihovna musela být přesunuta do náhradních prostor. (Zdroj: <http://www.luzice.cz/?rubrika=17>).

v tomto smyslu klíčovou roli v evropské knižní kultuře – znamenají otevřenost a snahu o pochopení jiných kultur. U nás mají navíc velkou tradici a vzhledem k tomu, že téměř 80 % překladové literatury je z angličtiny, je toto vydání chvályhodným počinem.

Říká se, že v Lužici píše všechno, co má ruce a nohy. To ale neznamená, že by tím trpěla kvalita lužické literární produkce, o čemž svědčí i tato básnická antologie. Jak poznamenává sorabista Leoš Šatava ve své předmluvě, kulturní rovina v Lužici supluje rovinu politickou. Srbové mají svou národní organizaci – *Domowinu*, která zastřešuje spolkovou a občanskou činnost Lužických Srbů a která podporuje i mladé literáty. Lužicko-srbská poezie čerpá ze své zakotvenosti na pomezí slovanského a germánského živlu, přesto je v nejvlastnějším smyslu evropská: v básních najdeme mnoho odkazů na řecké báje a pověsti, útrapy, které jsou společné všem postkomunistickým středo- a východoevropským zemím, ale také na své vlastní zvyky, tradice a historii. Jak píše Milan Kundera v eseji *Nesamozřejmost národa*, v globalizujícím se světě jde o základní otázku bytí a nebytí malého národa, o to, zda nechat národní jazyk zplanět nebo jej kultivovat, o věčný boj za národní ospravedlnění a zabezpečení.⁵ Pokud platí, že zachovávání národního jazyka nemá smysl bez toho, aniž by v něm vznikala kvalitní literatura, můžeme směle říci, Lužičtí Srbové zatím bojují o svoji národní existenci úspěšně. Na závěr si dovoluji citovat Karla Čapka: „Evropa nepřestane být zemí národů, pokud bude zemí tvůrčích, to jest národních kultur.“⁶ Jinými slovy – zachovávání rozmanitých národních jazyků v Evropě znamená prohlubovat základy evropské kultury.

Barbara Latečková

Muchametšin, R. M. *Islam v Tatarstane*. Moskva: Logos, 2007. 99 s.

Kniha politologa a rektora Ruské islámské univerzity v Kazani, Rafika Muchametšoviče Muchametšina, patří do série publikací o islámu v Rusku, která je vydávána v rámci programu Mezuregionální výzkum ve společenských vědách, iniciovaného ministerstvem školství Ruské federace.

⁵ Milan Kundera: *Nesamozřejmost národa*. Pražský festival spisovatelů, <http://www.pwf.cz/cz/prazske-jaro/560.html>.

⁶ Čapek, Karel. *Od člověka k člověku*. Praha: Československý spisovatel, 1991, s. 217.